

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ

Ефективність функціонування банківської системи країни визначається фінансовою стійкістю кожного банку. В сучасних умовах оцінка фінансової стійкості банків – задача, яку намагаються вирішувати державні органи, банки, комерційні організації. Для забезпечення фінансової стійкості банку в сучасних умовах банку необхідно оцінити її реальний рівень, при цьому важливим є не тільки внутрішній аналіз його діяльності, але і порівняння результатів його роботи з результатами інших банків. Саме аналіз такого роду є відправним пунктом ефективного управління як кожним конкретним банком так і банківською системою в цілому. Таку задачу можна вирішити за допомогою рейтингу фінансової стійкості банку. Отже, вивчення проблеми побудови рейтингової методики оцінки фінансової стійкості банку є актуальним.

Окремі питання щодо оцінки фінансової стійкості банку висвітлені в роботах Фетисова Г., Примостки Л., Кочеткова В., Давидова Л., Коваленко В., Шелудько Н., Бєлих Л. та інших [2, 5, 6].

Так, в роботах Фетисова Г. розглядаються проблеми формування та укріплення стійкості банківської системи, а також розглядаються окремі аспекти оцінки фінансової стійкості банків [5]. Вивчення робіт Примостки Л., Кочеткова В. та інших свідчить про активне дослідження питань аналізу фінансової стійкості банку. Зокрема в роботах Кочеткова В. досліджуються питання застосування рейтингового аналізу при оцінці фінансової стійкості банків [2]. В роботі Петриченко Л. рейтинг також розглядається як один із методів аналізу фінансової стійкості банків [3].

Банківські рейтинги дозволяють отримати інформацію про банк та визначити його місце в банківській системі. Проте, існуючі рейтингові методики або спрямовані на вивчення таких характеристик як надійність,

кредитоспроможність банку, або базуються на використанні закритої інформації, а отже не дають можливість всім учасникам ринку з достатнім ступенем достовірності об'єктивно оцінити фінансову стійкість кожного банку та банківської системи в цілому. Таким чином, проблема побудови методики рейтингової оцінки фінансової стійкості банків є актуальною і характеризується практичною спрямованістю.

Оцінка фінансової стійкості банків, базуючись на загально прийнятих прийомах та інструментах, має власну методологію, що обумовлена специфікою та змістом даної характеристики банку. Існуючі методики оцінки ґрунтуються на застосуванні значної кількості як абсолютних так і відносних показників, що ускладнює отримання узагальненої оцінки фінансової стійкості банку, а також великої кількості експертних оцінок, що додає суб'єктивізму.

Ми пропонуємо побудувати рейтингову оцінку фінансової стійкості банків базуючись на економіко-статистичній концепції, що дозволяє визначити співвідношення факторів фінансової стійкості між собою та ступінь впливу кожного фактору на фінансову стійкість банку в цілому. Запропонована методика спирається на розуміння фінансової стійкості банку як інтегрованої якісної характеристики його діяльності, залежної від стану власного капіталу, якості активів і залучених ресурсів, ліквідності й прибутковості.

При цьому слід відзначити, що система рейтингової оцінки фінансової стійкості банку має ряд нових аспектів, оскільки передбачає, що вибір показників для оцінки складових фінансової стійкості повинен спиратися не на суб'єктивні судження аналітиків, а на встановлення залежності фінансової стійкості банків від значень показників, а також базується на обґрунтуванні критеріїв фінансово стійкого банку в умовах конкретного навколишнього середовища. Крім того, слід зазначити, що система рейтингової оцінки передбачає врахування стабільності розвитку банку як передумови його фінансової стійкості.

Таким чином, для рейтингової оцінки фінансової стійкості банку пропонується використовувати модель, яка буде враховувати показники

фінансової стійкості за мірою їх впливу на загальну структуру моделі. Вхідними даними моделі будуть дані фінансової звітності банків. Вихідна інформація міститиме в собі розраховані показники та їх аналіз.

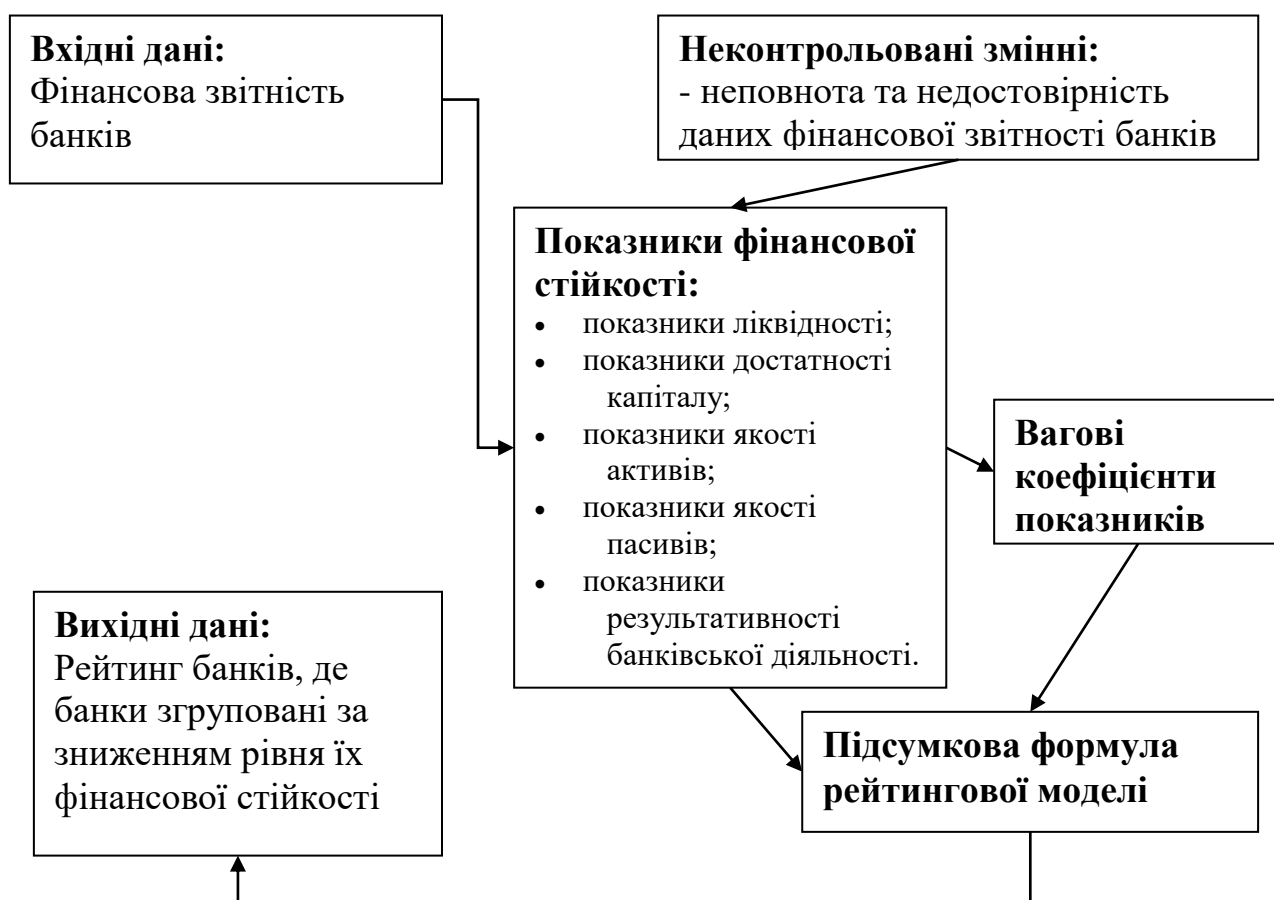

Рис. Схеми структури оцінки фінансової стійкості банків на основі рейтингової моделі

Першим етапом побудови системи рейтингової оцінки фінансової стійкості банків є обґрунтування системи показників. Основними вимогами, яким повинні задовольняти показники є обумовленість факторами, що впливають на фінансову стійкість банків, сполучуваність, порівнянність між собою по розмірності й односпрямованість, а також відсутність протиріч при зміні їхніх значень у протилежні сторони.

Різні коефіцієнти, що використовуються практично у всіх відомих методиках аналізу фінансової стійкості банків, спрямовані на оцінку ліквідності банків, достатності капіталу, якості активів та пасивів

рентабельності банку [1, 3]. Для того щоб підсумкова формула одночасно була репрезентативною, всеохоплюючою і збалансованою, тобто відображала всі основні складові фінансової стійкості й у той же час був компактною, прозорою, необхідно, щоб вона включала найбільш істотні показники з кожної підгрупи. Для їхнього вибору необхідно визначити ступінь впливу кожного з перерахованих вище показників на фінансову стійкість банку.

Традиційно, показники, що включаються в підсумкову формулу для оцінки банку на основі рейтингу, визначаються за допомогою експертної оцінки. На оцінку експерта у свою чергу впливає його стійке уявлення, що сформоване в конкретних економічних умовах. На нашу думку, система показників має визначатися змінами навколишнього середовища. Таким чином, з метою формування системи показників для включення в рейтингову методику обирається критерій, що характеризує залежність між достатністю капіталу й опосередковано прибутковістю банку в аспекті збільшення власних коштів, і його ліквідністю. Даний критерій базується на концепції рівноваги, яка припускає, що чим вище ліквідність банку і чим вище достатність його капіталу, тим більш фінансово стійким є банк, його, і, навпаки, чим нижче ліквідність та достатність капіталу банку, тим менш фінансово стійким є банк. Збільшення значення критерію свідчить про зростання платоспроможності і ліквідності банку за рахунок збільшення капітальної адекватності і зростання миттєвої ліквідності, а отже, і про зростання фінансової стійкості банку.

Для визначення впливу різних показників достатності капіталу, ліквідності, рентабельності, якості активів та пасивів на критерій розраховується коефіцієнт кореляції між зміною значення критерію і зміною відповідних показників, що характеризують фактори фінансової стійкості.

Аналіз залежності змін показників та змін критерію фінансової стійкості проводився на основі даних 120 банків України, які безперервно працювали протягом 2003-2006 рр. В ході аналізу було досліджено кореляційну залежність вісімнадцяти показників, що характеризують фінансову стійкість, причому

було проаналізовано лише показники, що можуть бути розраховані на підставі відкритої інформації.

За результатами обчислень по описаному вище алгоритму було відібрано лише найбільш значущі показники – по одному для кожної складової фінансової стійкості, що дозволить сформуванню відносно простої підсумкової формули для рейтингової оцінки фінансової стійкості банків:

- коефіцієнт поточної ліквідності, що характеризує здатність банку розраховуватися за зобов'язаннями до 30 днів в найкоротші строки (k_1);
- генеральний коефіцієнт надійності капіталу, що показує наскільки вкладення банку активи захищені власним капіталом та наскільки ефективно використовуються власні ресурси банку (k_2);
- коефіцієнт структури пасивів, що характеризує стабільність ресурсної бази та її залежність від зобов'язань до запитання (k_3);
- коефіцієнт структури активів, що показує частку кредитів у сумі робочих активів (k_4);
- коефіцієнт рентабельності, що характеризує ефективність використання залучених ресурсів (k_5).

Таким чином, за допомогою кореляційного аналізу було сформовано систему показників. Проте, визначення системи показників, виходячи з теоретичного обґрунтування факторів фінансової стійкості, а також на основі аналізу коефіцієнта кореляції, є лише одним етапом побудови методики рейтингової оцінки фінансової стійкості банків. Для показників, що відібрані вище для включення в підсумкову формулу, необхідно обчислити вагові коефіцієнти, що є ще одною ключовою проблемою побудови коректної системи оцінки фінансової стійкості банків на основі рейтингу.

Як відомо, вагові коефіцієнти компонентів системи можна одержати декількома способами. Однак процедура завдання вектора вагових коефіцієнтів для оцінки, зокрема для оцінки фінансової стійкості, пов'язана із серйозними труднощами, погано піддається формалізації і, як правило, виконується методами експертного опитування, які вимагають більших витрат і неминуче

привносять елемент суб'єктивності. Формалізувати процес одержання вагових коефіцієнтів, уникнувши при цьому суб'єктивності, можна, якщо скористатися методикою вивчення впливу вагових коефіцієнтів на величину узагальненого критерію. Зокрема, для визначення вагових коефіцієнтів показників ми пропонуємо скористатися статистичними методами, а саме методом лінійного дискримінантного аналізу.

Для вирішення задачі визначення вагових коефіцієнтів для показників, що включено до системи рейтингової оцінки фінансової стійкості банків, із сукупності банків було виділено контрольну вибірку банків, що складається з трьох груп: банки із запасом фінансової стійкості, фінансово стійкі банки та фінансово нестійкі банки. Ці групи виконують роль еталонних груп при побудові дискримінантних функцій для формування системи вагових коефіцієнтів для рейтингової оцінки банків. Для аналізу використовуємо лише п'ять показників, які були відібрані на попередньому етапі.

Для поставленої задачі побудови моделі оцінки фінансової стійкості банку на основі рейтингу розраховані значення дискримінантних функцій представлені матрицею.

$$u = \begin{pmatrix} 6.268 & 0.372 & 1.614 & 3.851 & 2.857 & 1.126 \\ 1.7 & 1.495 & 1.144 & 1.371 & 1.223 & 0.506 \\ 1.575 & 3.189 & 1.608 & 1.974 & 1.663 & 1.021 \end{pmatrix}$$

Отже, канонічні дискримінантне рівняння для групи банків із запасом фінансової стійкості буде мати наступний вигляд:

$$d_0 = 6.268 + 0.372*k_1 + 1.614*k_2 + 3.851*k_3 + 2.857*k_4 + 1.126*k_5 \quad (1)$$

Слід зазначити, що для всіх трьох груп банків, що аналізувалися, коефіцієнти регресії показують однакову значущість показників. Причому як найбільш значущій обрано показник поточної ліквідності, далі за зниженням

значущості поставлені коефіцієнт стабільності ресурсної бази, коефіцієнт структури активів, генеральний коефіцієнт надійності капіталу, а як найменш значущий коефіцієнт ефективності використання залучених ресурсів.

При вирішенні задачі побудови формули для рейтингової оцінки фінансової стійкості банків β_0 не має значення, оскільки на даному етапі за мету ставиться прорангувати банки за ступенем зменшення (зростання) їх фінансової стійкості. Отже формула для оцінки рейтингу фінансової стійкості (R) буде мати вигляд:

$$R = 0.372*k_1 + 1.614*k_2 + 3.851*k_3 + 2.857*k_4 + 1.126*k_5 \quad (2)$$

Слід зазначити, що поняття фінансова стійкість банку інтегрує в собі різні складові та базується на кількох детермінантах, а саме стабільності діяльності, стійкості проти впливу факторів зовнішнього та внутрішнього характеру, спроможності відновити свої функції після потрясінь [4]. З метою врахування стабільності розвитку банку, автор пропонує коригувати отриманий результат на коефіцієнт (k_k), що є функцією від варіації $F(V)$ рейтингового значення по банку за період, що передує оцінці. При чому, якщо значення коефіцієнта варіації (V) знаходиться в інтервалі від 0 до 33 функція має параболічний вигляд із максимумом при значенні варіації 0, що означає повільне зниження рейтингової оцінки фінансової стійкості банку, а при значенні коефіцієнта варіації в інтервалі від 33 до ∞ функція має експоненційний вигляд і наближується до нуля при зростанні значення варіації, що означає суттєве зниження рейтингової оцінки фінансової стійкості банку (формула 3).

$$k_k = \begin{cases} 0.98^V, \text{ ідè } V \geq 33 \\ -1 * \left(\frac{V}{100}\right)^2 + 1, \text{ ідè } V < 33 \end{cases} \quad (3)$$

Отже, формула для визначення рейтингової оцінки фінансової стійкості банків (R_k) має наступний вигляд (формула 4):

$$R_k = [0.372*k_1 + 1.614*k_2 + 3.851*k_3 + 2.857*k_4 + 1.126*k_5] * k_k \quad (4)$$

Вихідними даними запропонованої моделі є сукупність банків, що проранговані за ступенем зниження їх фінансової стійкості, тобто рейтинг фінансової стійкості банків (таблиця).

Таблиця

Результати рейтингової оцінки фінансової стійкості банків за 2006 рік

	4кв2006		3кв2006		2кв2006		1кв2006	
	Рейтинг ова оцінка	Місц е в рейт ингу	Рейтинг ова оцінка	Місц е в рейт ингу	Рейтинг ова оцінка	Місц е в рейт ингу	Рейтинг ова оцінка	Місц е в рейт ингу
Електронбанк	7,69	1	8,12	1	7,69	2	7,67	3
Експобанк	7,69	2	7,93	2	7,79	1	8,10	1
Золоті ворота	7,56	3	6,27	21	7,59	5	6,87	10
Регіонбанк	7,31	4	6,95	8	7,24	8	6,90	9
Меркурій	7,26	5	7,31	3	7,68	4	7,93	2
Надра	7,17	6	7,29	4	7,25	7	7,05	7
Реалбанк	7,13	7	6,99	7	7,26	6	7,49	4
Правекс-банк	7,12	8	6,70	11	6,39	19	6,42	18
ВАБанк	7,05	9	7,27	5	7,09	11	6,97	8
Південний	7,03	10	6,69	12	6,19	21	6,10	22
Металург	6,92	11	6,73	10	6,75	16	6,53	17
Інвестбанк	6,85	12	6,58	15	7,68	3	6,55	16
Західнкомбанк	6,83	13	7,04	6	6,90	15	6,67	14
Приватбанк	6,76	14	6,64	13	6,32	20	6,82	11
Мрія	6,71	15	6,47	18	6,42	17	6,62	15
Легбанк	6,65	17	6,31	20	6,03	22	5,85	26
Київ	6,62	18	6,63	14	7,01	12	7,14	5
Базис	6,35	19	6,27	22	6,99	14	6,11	21
Грант	6,29	20	6,56	16	6,40	18	6,72	13
Укргазбанк	6,24	21	6,07	23	5,90	25	5,91	25
Демарк	6,16	22	6,47	19	6,99	13	6,81	12
Райффайзенбанк Аваль	5,98	23	6,04	24	5,68	28	5,47	29
Земельний банк	5,96	25	6,87	9	7,20	9	7,08	6
Перший український міжнародний банк	5,92	26	5,75	26	6,01	24	6,14	20
Укргазпромбанк	5,89	27	5,41	29	5,73	27	5,78	27

В таблиці наведено результат рейтингової оцінки для перших двадцяти п'яти банків за рівнем їх фінансової стійкості у 2006 році. Причому слід

зазначити, що майже для всіх банків спостерігаються лише незначні коливання місця банку в банківській системі за рівнем їх фінансової стійкості.

Таким чином, застосування запропонованих методичних підходів до оцінки фінансової стійкості банків дозволить підвищити якість оцінки фінансової стійкості банків, та приймати на основі результатів аналізу виважені рішення щодо кредитування банків, встановлення кореспондентських зв'язків, а також визначати місце банку в банківській системі для розробки стратегії подальшого розвитку.

Література

1. Васькович І.М. Деякі аспекти фінансової стійкості комерційного банку // Формування ринкових відносин в Україні.- 2004.- № 2.- С. 40-43.
2. Кочетков В.М. Організація управління фінансовою стійкістю банку в ринкових умовах: Монографія. – К. : Вид-во Європ. Університету, 2003. – 300 с.
3. Петриченко Л.Ю. Аналіз методів оцінювання фінансової стійкості комерційних банків // Финансовая консультация .- 2002.- № 1.- С. 75-80.
4. Склеповий Є.В. Складові стійкості комерційного банку // Фінанси України. - 2002.- № 5.- С. 138-143.
5. Фетисов Г.Г. Методологические основы формирования устойчивости банковской системы // Финансы и кредит.- 2002.- № 15.- С. 2-14.
6. Шелудько Н. До визначення фінансової стійкості комерційного банку // Вісник Національного банку України.- 2000.- № 3.- С. 40-44.

Єріс Л. М. Теоретичні та практичні підходи до рейтингової оцінки фінансової стійкості банків / Л. М. Єріс, О. В. Крухмаль // Економіка Криму. – 2008. – № 22 – С. 59-63.